

زبان گفتاری در دوره‌های مختلف تاریخ ایران

(از دوره غزنویان تا حمله مغول)

دکتر شیرزاد طاهری

مرکز تحقیقات صداوسیما

طایفی، شیرزاد، ۱۳۵۲

زبان گفتاری در دوره‌های مختلف تاریخ ایران (از دوره غزنویان تا حمله مغول) / شیرزاد طایفی.

تهران: صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز تحقیقات، ۱۳۹۲.

۱۷۱ ص.

۹۷۸-۹۶۴-۷۳۷۸-۳۴-۵ : ۱۱۰۰۰ ریال

دگرگونی زبان - ایران

فارسی گفتاری

زبان شناسی تاریخی - ایران

صداوسیما جمهوری اسلامی ایران . مرکز تحقیقات

۱۳۹۲ ز ۲ : ۱۴۲

۷۰۲۹۹/۴۱۷

۳۱۵۰۰۵۴

صداوسیما جمهوری اسلامی ایران

زبان گفتاری در دوره‌های مختلف تاریخ ایران

(از دوره غزنویان تا حمله مغول)

پژوهشگر: دکتر شیرزاد طایفی

طرح جلد: الهام جلالی

چاپ اول: ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: طه

کلیه حقوق این اثر متعلق به مرکز تحقیقات است.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۳۷۸-۳۴-۵ ISBN: 978-964-7378-34-5

تهران، خیابان ولیعصر، خیابان هتل استقلال، ساختمان اداری جام جم، طبقه

دوم، مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران

تلفن و نمابر: ۲۲۰۱۳۵۸۵

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۹
فصل اول: کلیات.....	۱۱
فصل دوم: ویژگی‌های تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی در دوره غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان.....	۲۳
غزنویان.....	۲۳
آل زیار.....	۲۶
آل بویه.....	۲۷
دیلمیان.....	۲۸
غوریان (آل شنسب).....	۲۸
شاعران معروف عصر غزنوی، آل زیار، دیلمه، آل بویه و غوریان.....	۲۸
نثرنویسان و علمای معروف عصر غزنوی، آل زیار، آل بویه و غوریان.....	۲۹
سلجوقیان (۵۵۲-۴۲۹ ه.ق).....	۲۹
اتابکان آذربایجان (۶۲۶-۵۴۱ ه.ق).....	۳۳
اتابکان فارس (۶۸۴-۵۴۳ ه.ق).....	۳۳
شاعران معروف عصر سلجوقیان و اتابکان.....	۳۳
نویسندگان معروف عصر سلجوقیان و اتابکان.....	۳۳
خوارزمشاهیان.....	۳۴
امرای کرت.....	۳۵
قراختایان.....	۳۵
فصل سوم: ویژگی‌های زبان گفتاری در دوره غزنویان.....	۳۷
ماوراءالنهر.....	۳۷
خراسان.....	۴۱

۵۲	کشف‌المحجوب هجویری
۵۴	عراق عجم
۵۶	آذربایجان و طبرستان
۵۹	فصل چهارم: ویژگی‌های زبان گفتاری در دوره سلجوقیان
۵۹	مقدمه
۵۹	ماوراءالنهر
۶۵	خراسان
۸۲	عراق عجم
۸۲	اختلاط خراسانیان و اراقیان
۸۷	آذربایجان و طبرستان
۹۵	فصل پنجم: ویژگی‌های زبان گفتاری در دوره خوارزمشاهیان
۹۵	ماوراءالنهر
۱۰۰	خراسان
۱۰۷	عراق عجم
۱۱۱	آذربایجان و طبرستان
۱۱۵	فصل ششم: شیوه و الگوی بازسازی زبان گفتاری به صورت کاربردی
۱۱۵	مقدمه
۱۱۷	دوره غزنویان
۱۱۷	ویژگی‌های کلی زبان گفتاری در دوره غزنویان
۱۲۵	ماوراءالنهر
۱۲۶	خراسان
۱۲۸	عراق عجم
۱۲۹	آذربایجان و طبرستان
۱۳۰	دوره سلجوقیان

۱۳۰	ویژگی‌های کلی زبان گفتاری در دوره سلجوقیان
۱۴۱	ماوراءالنهر
۱۴۱	خراسان
۱۴۳	عراق عجم
۱۴۵	آذربایجان و طبرستان
۱۴۷	دوره خوارزمشاهیان
۱۴۷	ویژگی‌های کلی زبان گفتاری در دوره خوارزمشاهیان
۱۵۶	ماوراءالنهر
۱۵۷	خراسان
۱۵۸	عراق عجم
۱۵۹	آذربایجان و طبرستان
۱۶۱	منابع
۱۶۷	نمایه

پیشگفتار

گفتار و نوشتار دو جلوه عینی زبان هستند. زبان گفتار برخلاف زبان نوشتار طی قرون گذشته دچار تحولات گوناگونی در سطوح آوایی، واژگانی و نحوی شده است. بدین ترتیب تغییر زبان گفتار از نسلی به نسل دیگر چشمگیر است. در پژوهش حاضر تلاش شده است ماده خام بازسازی زبان گفتار فیلم‌ها و سریال‌های تلویزیونی که مربوط به دوره زمانی غزنویان تا حمله مغول است، فراهم گردد. این پژوهش دومین مرحله از سلسله «زبان‌های گسترده بازسازی گفتار ایرانیان در دوره‌های مختلف تاریخی» است که در مرکز تحقیقات سده‌ها، اجرا شده است. دو طرح دیگر با عناوین، «زبان گفتاری در دوره‌های مختلف تاریخ ایران (از ورود اسلام تا پایان عصر سامانیان)» و «زبان گفتاری در دوره‌های مختلف تاریخ ایران (از حمله مغول تا انقلاب مشروطه)» در این مرکز به انجام رسیده است. در کتاب‌های تاریخ زبان، سبک‌شناسی و فرهنگ‌های لغت و اصطلاحات اشارات پراکنده‌ای به زبان گفتاری دیده می‌شود، اما هیچ‌یک از این آثار به‌طور مستقل به این بحث نپرداخته‌اند. در پژوهش حاضر تلاش شده است ضمن دستیابی به ویژگی‌های صرفی، نحوی، آوایی زبان گفتار در دوره غزنویان تا حمله مغول، الگویی کارآمد برای بازسازی زبانی نزدیک به زبان این دوره در عین حال قابل فهم برای مخاطب امروزی ارائه شود.

در فیلم‌ها و سریال‌های تاریخی به دلیل ضرورت واقع‌نمایی بازیگران باید به زبانی نزدیک به زبان گفتار دوره مورد نظر و البته قابل درک برای مخاطب امروزی سخن بگویند. برای به‌دست آوردن قالب زبانی یک دوره، اشکال مختلف کاربرد زبان در آن دوره با زبان معیار (که معمولاً سبک زبانی دوره معاصر است) سنجیده می‌شود. با گردآوری و ارتباط دادن مختصات سبکی گفتار مردم یک دوره و منطقه خاص می‌توان ساختار سبکی زبان

گفتار آن منطقه را به دست آورد. یکی از اهداف مورد نظر در این پژوهش بهره‌مند شدن زبان فیلم‌ها و سریال‌ها از سبک و برجستگی خاص هر دوره است.

در واقع در بررسی زبان گفتاری فارسی در دوره‌های مختلف تاریخی، به سطوح زبانی مختلفی چون آوایی، صرفی، نحوی و معنایی توجه شده است. همچنین سعی شده از طریق بررسی نمونه نثرهای نزدیک به زبان گفتار شواهد و مثال‌هایی برای بازسازی زبان گفتار فراهم شود. البته باید توجه داشت سطوح زبانی به یک اندازه در بازسازی زبان گفتار نقش ندارند. به تعبیر دیگر به نظر می‌رسد نقش حوزه‌های واژگانی و معنایی بیشتر از سایر جنبه‌های زبانی است. ویژگی‌های واژگانی و معنایی زبان گفتار در کنار تکیه کلام‌های خاص هر دوره اهمیت خاصی در برجستگی بخشیدن به زبان گفتاری دارند.

مرکز تحقیقات صدا و سیما، می‌داند که از طریق این گونه پژوهش‌ها توانسته باشد ضمن فراهم کردن مواد زبانی و زبانی فیلم‌ها و سریال‌های تاریخی گام کوچکی در جهت ارتقای کیفیت نمایش‌های تاریخی داشته باشد.

مرکز تحقیقات صدا و سیما